

Building Critical Thinking Skills is the Basis Of Improving Intellectual Ability

Senior teacher M. J. Makhammatova

Andijan State Pedagogical Institute

Department of Pedagogy and Psychology

ABSTRACT

This article talks about pedagogical considerations aimed at forming critical thinking skills, the essence of critical thinking. Ways to improve intellectual ability through the formation of critical thinking skills are widely described.

ARTICLE INFO

Received: 10th December 2022

Revised: 10th January 2023

Accepted: 17th February 2023

KEY WORDS: critical thinking, reflective thinking, critical thinking, thinking about thinking, conceptualization, cognitive thinking

Hozirgi globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq dolzarb muammolarni hal etish mustaqil fikrlash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lgan yangi avlodga bog'liq. Biz vaziyatga qarab o'zgarib turadigan fikrni tasavvur qilamiz. Bola ma'lum bir vaziyatga tushib qoladi va u darhol ma'lumotni kuzatishni, tahlil qilishni, qayta ishlashni, xulosalar chiqarishni, qaror qabul qilishni, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishni boshlaydi. Bu tanqidiy fikrlash. Tanqidiy fikrlash - bu narsa va hodisalarni oqilona xulosalar bilan tahlil qilishda qo'llaniladigan va oqilona baholash va talqin qilish, shuningdek olingan natijalarni vaziyat va muammolarga qo'llash imkonini beradigan fikrlash tizimi. Tanqidiy fikrlash-bu nimaga ishonish yoki qanday harakat qilish kerak. nima qilish kerakligi to'g'risida qaror qabul qilishga qaratilgan samarali, aks ettiruvchi fikrlash. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlash-bu o'rganilayotgan ma'lumotlarga, shu jumladan o'z hukmlariga shubha qilish qobiliyati "Fikrlash haqida o'ylash" nomi bilan ham tanilgan. Eng keng tarqalgan ta'riflardan biri bu "nimaga ishonish va nima qilish kerakligini hal qilishga qaratilgan ratsional refleksiv fikrlash", faol va mohirona tahlil qilish, kuzatish, tajriba, aloqa natijasida olingan yoki hosil bo'lgan ma'lumotlarni ishonch va harakat uchun maqsadli nuqta sifatida kontseptsiyalashdir. , qo'llash, sintez qilish yoki baholashning intellektual tartibga solinadigan jarayoni"[1].

"Tanqidiy fikrlash" atamasining o'zi faylasuf jon Dyuiga borib taqaladi. U bu atamani ko'proq 'reflektiv fikrlash' sifatida ishlatgan: 'har qanday fikr yoki taxmin qilingan bilim shaklini uni qo'llab-quvvatlovchi asoslar va uning oqibatlari nuqtai nazaridan faol, izchil va ehtiyotkorlik bilan ko'rib chiqish'. Olim J. Devining so'zlariga ko'ra: "talabalar tanqidiy fikrlashni faqat ma'lum bir muammo bilan shug'ullanishni boshlaganlarida rivojlantiradilar. Shu sababli, o'quv jarayonining boshlang'ich nuqtasi hisoblangan vaziyat yoki hodisa haqidagi eng muhim savol bu voqea qanday muammo tug'dirishini anglatuvchi savoldir. Faqat ma'lum bir muammo bilan kurashganda va qiyin vaziyatdan chiqish yo'lini izlaganda, talaba haqiqatan ham o'ylaydi.

Darhaqiqat, o'quv jarayonida talabalarning mustaqil fikrlash darajasini aniqlash zarurati tug'iladi. Chunki tanqidiy fikrlash mustaqil fikrlashning tarkibiy qismidir. Tanqidiy fikrlash nima ekanligini yanada aniqroq

aniqlash uchun Richard Pol (1995) tanqidiy fikrlashni kuchli va zaif turlarga bo'lishni taklif qildi. U zaif tanqidiy fikrlashni o'z harakatlarining axloqiy oqibatlarini jiddiy ko'rib chiqmaydigan yuqori malakali, ammo o'zini qiziqtirgan psevdointellektualning xudbinlik bilan fikrlashi deb ta'riflaydi. Bunday fikrga ega odamlar ko'pincha yuqori ma'lumotli, ammo o'z bilimlaridan adolatsiz va xudbin maqsadlarga erishish uchun foydalanadilar. Bundan tashqari, tanqidiy fikrlash mantiqiy xulosalar qurish, izchil mantiqiy modellarni yaratish va hukmni rad etish, rozi bo'lish yoki vaqtincha kechiktirish bilan bog'liq ongli qarorlar qabul qilish bilan tavsiflanadi[3]. Ushbu ta'riflarning barchasi ma'lum bir kognitiv vazifani hal qilishga yo'naltirilishi kerak bo'lgan aqliy faoliyatni anglatadi.

Tanqidiy fikrlash uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarga kuzatish, talqin qilish, tahlil qilish, xulosa chiqarish va baholash kiradi. Tanqidiy fikrlash mantiqni qo'llaydi, lekin ayni paytda tayanadi

Bizning fikrimizcha, tanqidiy fikrlash bilimlarni egallash va mustaqil fikrlashning yuqori darajadagi tarkibiy qismi bo'lib, u insonning voqealar, hodisalar va mavjudlikni ob'ektiv idrok etish qobiliyatini kengaytiradigan aqliy hodisadir. Tanqidiy fikrlashda g'oyalar va ularning ahamiyati bir nechta nuqtai nazardan ko'rib chiqiladi va boshqa g'oyalar bilan taqqoslanadi. Tahlil, taqqoslash, talqin qilish, innovatsiya, muammolarni hal qilishga alohida e'tibor beriladi va talabalar ijodiy g'oyalarning yovuz g'oyalar ustidan g'alaba qozonishiga ishonishadi.

"Tanqidiy fikrlash-bu odamlardan o'z fikrlari va harakatlarini shakllantiradigan qarorlarni aks ettirish va ko'rib chiqishni talab qiladigan fikrlash turi. "Tanqidiy fikrlash odamlarga mantiqiy fikrlash, murakkab ma'lumotlarni qayta ishlash va muammoning turli tomonlarini ko'rib chiqish imkonini beradi, shunda ular qat'iy xulosalar chiqarishlari mumkin[4].

"Tanqidiy fikrlash yettita ilmga ega qiziquvchanlik, turli jihatlariga ochiqlik, tizimli fikrlash qobiliyati, analitik yondashuv, haqiqatda qat'iyatlilik, tanqidiy fikrlashga o'ziga ishonch va nihoyat etuklik. Tanqidiy fikrlashni turli yo'llar bilan aniqlash mumkin bo'lsa-da, uning asosiy tarkibiy qismi qoniqarli natijaga erishish istagi ekanligi to'g'risida umumiy kelishuv mavjud va bunga oqilona fikrlash va natijalarga yo'naltirilgan ish orqali erishish kerak. Kichik guruhlarda ishlash jarayonida talabalar o'zlarini erkinroq tutadilar. Hatto noto'g'ri javob berib, xijolatdan qo'rqadigan bolalar ham o'z bilimlarini namoyish etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ular o'zlarining fikrlari boshqalar tomonidan qadrlanishini ko'rishadi. Sinfidagi uyatchan talabalar faollashadi. Guruhda ishlash unga o'ziga ishonch hissini beradi. 4-5 talabadan iborat guruhda uyatchan talaba 30-35 talaba oldida javob berishdan ko'ra o'zini erkinroq his qiladi. Umuman olganda, kichik guruhlarda ishlash o'qituvchilar va talabalarni faolroq bo'lishga, guruh uchun mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi va ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, alohida o'quvchi va talabalarning darsga qiziqishini orttirish, mustaqilligi va faolligini rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradigan innovatsion usullardan keng foydalanishni talab qiladi.

Demak, Yangi O'zbekistonning har tomonlama rivojlanishi va amalga oshirilayotgan islohotlarning muvaffaqiyati yosh avlodning mustaqil fikrlash, keng bilim, tarbiya va umumiy madaniyatini shakllantirish darajasiga bog'liq. Shuning uchun jamiyatimizdagi barcha yoshlarda erkin kuzatish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ijtimoiy ehtiyojdir. Avvalo, o'quvchilar tanqidiy fikrlash uchun mas'ul ekanliklarini o'rgatish kerak. O'qituvchining vazifasi tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradigan muhitni yaratishdir.

Tanqidiy fikrlash-bu ma'lumotni o'zlashtirishdan boshlanib, xulosa bilan tugaydigan murakkab fikrlash jarayoni. Biroq, tanqidiy fikrlash-bu o'quvchilarning matn bilan ishlash, og'zaki va yozma nutqni egallash va ushbu matnda tengdoshlari bilan birgalikda kognitiv faoliyatning yuqori darajasi sifatida harakat qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiya.

Tanqidiy fikrlash-bu o'quv jarayonining tafakkurini o'zgartirishi mumkin bo'lgan strategiyalar to'plami, ya'ni dars o'qituvchi va o'quvchilarning ijodiga aylanadi.

Tanqidiy fikrlash tuzilmalari, aqliy faoliyatning umumlashtirilgan usullarini shakllantirish usullarini belgilaydigan alohida komponentlarning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarini tanqidiy fikrlashning barcha tarkibiy qismlarini egallashga yo'naltirish asosida tizimli ta'limga tayyorgarlik va shaxsni har tomonlama 2faollashtirish rivojlangan. Ushbu maqsadlarni to'liq tushuncha sifatida amalga oshirish an'anaviy didaktik tizimlarning barcha bo'g'inlarini, shu jumladan

talabalarning faol tanqidiy fikrlashini shakllantirishning motivlari, usullari va tashkiliy vositalarini va inson rivojlanishining turli yosh bosqichlarida uni chuqur tadqiq qilishni takomillashtirish zarurligini talab qiladi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, tanqidiy fikrlash o' quvchining intellektual malakasi va rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tanqidiy fikrlash katta e'tibor va ongli fikrlash ishini talab qiladi. O'rganishga tanqidiy fikrlash yondashuvi qo'llanilsa, bu o'quvchining ongini yaxshi ishlashiga va matnlarni boshqacha tushunishga yordam beradi. O'qitishning turli sohalari tanqidiy fikrlashning har xil turlarini talab qilishi mumkin. Tanqidiy fikrlash bir xil materialga bir nechta istiqbol va istiqbollarni taqdim etadi. Agar erkinlik va bilim bo'lmasa, tanqidiy fikrlash bo'lmaydi. Har qanday jamiyat tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega bilimli avlodga muhtoj. Tanqidiy fikrlash kashfiyotlarning asosi, innovatsiyalarning asosiy omili va ijtimoiy rivojlanishning ustunidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. 1.Dyui Dj. Psixologiya va pedagogika mishleniya. Ingliz N. M. Nikolskoy; Pod ed. (i s predisl.) N. D. Vinogradova. —M.: "Mir", 1915. - S. 202.
2. 2.Qodirova, B. "Analysis of verb terms in Uzbek and Kazakh language schools' manuals." Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems 12.6 (2020): 1125-1129.
3. 3.Kadirova, Zulayxo. "INTERNATIONAL LABOR MIGRATION POROCESSES IN UZBEKISTAN." Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв 3 (2018).
4. 4.Kadyrova, B. "The Concept of Historical Consciousness and its Interaction with Social Intelligence." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 8: 189-194.
5. 5.Турғуновна, Кодирова Бузулайхо, and Айнура Мархабаевна Бекжанова. "Бадиий асарлар воситасида бошланғич синф ўқувчиларида тарихий онгни шакллантириш методикаси." Образование 8.9 (2022): 10.
6. 6.Turgunovna, Kodirova Buzuloikho. "Gaming technologies to improve the efficiency of the educational process." Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.02 (2022): 837-839.
7. 7.Турғуновна, Кодирова Бузулайхо, and Айнура Мархабаевна Бекжанова. "Бадиий асарлар воситасида бошланғич синф ўқувчиларида тарихий онгни шакллантириш методикаси." Образование 8.9 (2022): 10.
8. 8.Кодирова, Бузулайхо Тургуновна. "ФОРМИРОВАНИЕ ВОСПРИЯТИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ." EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY. 2020.
9. 9.Kadirova, B. "PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL AND METHODOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS." harmony 3: 12.
10. 10.Кодирова, Бузулайхо Тургуновна. "Специфика работы над художественно-историческим произведением в начальной школе." Вопросы науки и образования 7 (19) (2018): 213-215.
11. 11.Кодирова, Бузулайхо Тургуновна. "Методологические основы формирования текстовой деятельности у учащихся в процессе постижения художественного произведения." Научные исследования 6 (26) (2018): 78-80.